

Spreekbeurt informatie

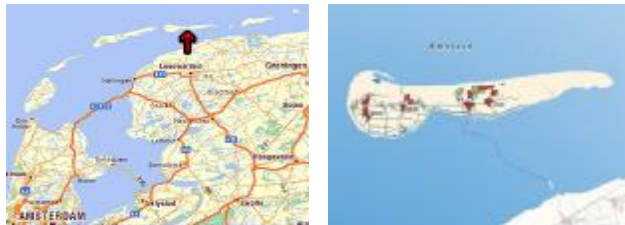
Inleiding

*Opgeweld uit wier en zand
gans omspoelt door zilte baren
Moge God het steeds bewaren:
ons plekje, rijk aan duin en strand,
het ons zo lieve Ameland!*

(Couplet van het Amelandse volkslied)

Ameland

Ameland is een van de vijf bewoonde Nederlandse Waddeneilanden in de Noordzee en behoort tot de provincie Friesland. Het eiland is 27 kilometer lang en op zijn breedste stuk 4 kilometer breed en het smalste punt is 2 kilometer breed. Ameland heeft ongeveer 3500 inwoners, de bewoners worden Amelanders genoemd.

Ontstaan van Ameland

Na de laatste ijstijd werd het klimaat warmer waardoor ijskappen smolten. Hierdoor steeg de zeespiegel met als gevolg dat de Noordzee ons land in snel tempo naderde. Dit had weer als gevolg dat er bodemveranderingen plaats gingen vinden. Zo vormde zich ten eerste een veenbodem op de grens van het land en het water. Vervolgens werd deze bodem bedekt met een, door de zee meegenomen en achtergelaten, laag klei en zand. Daarnaast zorgden golven en stromingen ervoor dat het zand meer en meer richting de kust gestuwd werd. Toen uiteindelijk het stijgen van de zeespiegel verminderde bleken er lange zandbanken te zijn ontstaan die nu de kans kregen hoger te worden. De zee bleef zand aanvoeren, maar voornamelijk door de groei van planten op de zandbanken en de wind ontstonden er duinen.

Tijdens een volgende periode van enorme stijgingen van de zeespiegel sloeg de Noordzee grote gaten in de duinenrijen en de zandwallen. Er ontstonden eilanden en een Waddenzee. Vanaf toen bleken de zandbanken sterk genoeg om de ruwe zee te weren. De Waddeneilanden waren een feit en daarmee zijn Texel, Vlieland, Terschelling, Ameland en Schiermonnikoog natuurlijk ook een feit.

Hoe kom je op Ameland

Je kunt vanaf Holwerd met de boot naar Ameland varen en de tocht duurt ongeveer 45 minuten. Je komt dan aan in het dorpje Nes. Er zijn twee veerboten, de boten zijn vernoemd naar de verdwenen dorpjes Oerd en Sier. Er kunnen ook auto's en vrachtwagens op de boot. Ook kan je lopend over het wad naar Ameland, maar dat is een zware tocht van vier uur, en mag alleen onder begeleiding en met laagwater.

Geschiedenis

Ameland is eeuwen lang een onafhankelijk eiland geweest, bestaande uit drie boerengemeenschappen, Hollum, Ballum en Nes, waar iedereen de zelfde rechten en plichten had. Een en andere veranderde voor Ameland toen Ritske Jelmera een rijke Friese edelman naar Ameland kwam. In Ballum bouwde hij het slot 'Jelmerastate'. Voornamelijk door zijn rijkdom en aanzien wist hij langzamerhand zijn gezag over het hele eiland uit te breiden. Toen zijn kleinzoon, Haye, Jelmerastate erfde, veranderde deze de naam Jelmera in die van Cammingha. Nog zo'n tweehonderd jaar heer en meester van Ameland. Het Camminghaslot wordt in 1829 afgebroken. Nu staat op deze plek het gemeentehuis van Ameland.

Dialect

De bewoners van Ameland hebben hun eigen dialect; het Amelands. In tegenstelling tot wat men eigenlijk zou verwachten van een Fries eiland, spreken en verstaan maar weinig Amelanders Fries. Hun dialect lijkt dan ook meer op het stadsfries.

Voorbeelden van Amelander woorden:

Un stik Broad	Een snee brood
Iespielken	IJspiegels
Knibbels	Knieën
Kom jou ok?	Kom jij ook?
Metmake	Meemaken
Joekbult	Muggenbult
Strune	Rondsnuffelen
Skelfis	Schelvis
Skip	Schip
Bontelieuw	Scholekster
Stikken	Kapot
Aveseren	Opschieten
Skutteldoek	Theedoek
Grootsk	Trots
Pantje	Schoteltje
Aast	Zo meteen

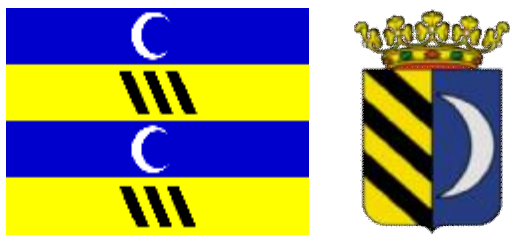
Amelander wapen en de Amelander vlag

*De Amelander schalken,
stolen 3 balken,
des avonds in de maneschijn,
daarom zal dit hun wapen zijn*

(Dit rijmpje hoort bij het wapen van Ameland)

Het wapen van Ameland bestaat uit een gouden rechterhelft met drie zwarte balken die van de rechter bovenhoek naar de linker benedenhoek lopen. De azuurblauwe linkerhelft bevat een wassende maan van zilver. Boven op het wapen prijkt een gouden kroon. Sinds 20 februari 1816 is het wapen vastgesteld bij Koninklijk besluit, maar het werd al vanaf het einde van de 16^e eeuw gebruikt. Volgens de verhalen stellen de drie balken in het wapen de balken voor, die drie Amelander schalken uit het rijmpje van het Terschellinger strand hebben gestolen. Waar het wapen precies vandaan komt is niet bekend.

Ook op de Amelander vlag, bestaande uit vier even hoge banen van blauw en geel, zijn de drie balken en de wassende maand terug te vinden. Het gaat hier echter om een witte, omgekeerde wassende maan.

De dorpen van Ameland

Ameland heeft vier dorpen, Hollum, Ballum, Nes en Buren.

Hollum is het meest westelijk gelegen dorp van Ameland en heeft ruim 1300 inwoners, het grootste inwoneraantal van de vier dorpen die het eiland rijk is. Vanaf ver is Hollum al te herkennen aan haar rood -wit gestreepte vuurtoren, haar kerktoren en molen.

Ballum mag dan met een kleine vierhonderd inwoners het kleinste dorp op Ameland zijn, maar ze heeft misschien wel de grootste historie, aangezien de Cammingha's hier lange tijd hun slot hebben gehad en het gemeentehuis nu op de plek staat van het Camminghaslot.

Nes het op een na grootste dorp van Ameland is gebouwd rondom een vrijstaande toren uit het jaar 1664, die diende als zeebaken. Nes is als het ware het centrum van Ameland met een drukke en gezellige dorpskern van winkeltjes en terrasjes. Toch is ook hier de karakteristieke dorpsfeer niet verloren gegaan.

Buren is het meest oostelijk gelegen dorp van Ameland. Met haar inwoneraantal van een kleine 700 is Buren het op een na kleinste dorp van het eiland. Buren is echter ook het jongste dorp van de vier. Vroeger stonden in dit gebied hier en daar enkele boerderijen, een zogenoemde agrarisch buurtschap. In de loop van de tijd is dit buurtschap uitgegroeid tot een dorp met de afgeleide naam 'Buren'. Ooit eens waren Oerd en Sier ook twee dorpjes op Ameland, maar voornamelijk zandverstuivingen en spelingen van de zee hebben gezorgd voor de ondergang van deze dorpen. De twee veerboten zijn naar deze twee dorpjes vernoemd.

Amelander Flora en fauna

Ameland kent veel verschillende natuurgebieden die allemaal op hun eigen wijze zijn ontstaan. Een zo'n natuurgebied is de Langeduinen, een uitgestrekt, moerassig duingebied tussen Hollum en Ballum. Het gebied heeft een oppervlakte van 294 hectare.

Een ander natuurgebied op Ameland is Roosduinen. Dit bijna 83 hectare groot gebied bij Ballum bestaat uit lage duinen, een langgerekte plas langs de Ballumer stuifdijk en een vijver die zich in het noordelijk deel bevindt. Haar naam heeft ze te danken aan de met duinroosjes, dichtbegroeide duinen.

Natuurlijk mogen het Oerd en de Hon niet ontbreken in het rijtje van belangrijke en bijzondere natuurgebieden van Ameland. Het Oerd ligt op de oostpunt van Ameland en bestaat uit een oud, begroeid duingebied met enkele hoge duinen en vochtige duinvalleien.

Ten oosten hiervan ligt de Hon, een uitgestrekte strandvlakte met jonge duinen en een kwelder die onder natuurlijke omstandigheden wordt gevormd. De Hon is ontstaan toen de zee aan de westkant van het eiland grote hoeveelheden zand wegsloeg, en aan de oostkant weer achterliet.

Samen vormen de Hon en het Oerd een gebied van internationale betekenis. Duizenden vogels komen hier rusten tijdens de vloed. Daarnaast zijn alle soorten wadvogels hier terug te vinden. Van de scholekster tot de tureluur en van de kluut tot de noordse stern.

Ameland is naast Terschelling het enige Nederlandse waddeneiland waar reeën leven.

Het getij

Het getij bestaat uit eb en vloed en wordt veroorzaakt door de aantrekkingskracht van zon en de maan. Door de aantrekkingskracht van de maan vormt het water op de aarde aan de maankant een soort bult; de maan tilt het water een beetje op. Doordat de aarde draait, draait het onder het water door. Het lijkt dan dus net of er een massa water voorbijkomt; een vloedgolf.

Vloed is de hele periode tussen laagwater en hoogwater. Zodra het water weer gaat zakken spreekt men van eb. De vloedgolf die bij ons voor hoog water zorgt komt vanaf de Atlantische Oceaan en zorgt niet voor overal even hoog water. Daar waar het water minder ruimte heeft zal het hoger opstuwen en daar waar het water meer ruimte heeft, zoals op de Noordzee, zullen de verschillen tussen hoog en laag water minder groot zijn. Twee keer per 24 uur is het water op z'n hoogst en twee keer is het op z'n laagst. Dagelijks begint ieder tij 50 minuten later te lopen.

Zeehonden

Van alle wadbewoners zijn de zeehonden de grappigste en leukste. Met hun olijke snuit weten ze ieders hart te veroveren. Logisch dat de zeehonden het symbool van de Waddenzee geworden is. Dit unieke gebied met z'n droogvallende zandbanken is voor de zeehonden ideaal. Daar kunnen ze uitrusten, zonnen en hun jongen zogen.

Zeehonden kijken is een van de grootste attracties van de Waddenzee. Ameland en Terschelling begrenzen een gebied dat het Blauwe Balggebied heet. Hier zijn bij zowel hoog als laag water altijd robben te zien. Dan kun je met een robbenboot mee varen, een tocht van twee uur en dan kan je ze bij hoog water zien vissen en bij laag water uitrusten op een zandbank. Als er een zieke of gewonde zeehond op het strand wordt gevonden wordt deze overgebracht naar de zeehondencrèche in Pieterburen.

De Paardenreddingsboot

Vroeger werd op Ameland de reddingsboot door paarden naar de zee gebracht. Tot op 14 augustus 1979 de paarden te snel liepen en in een diepe geul terecht kwamen. Acht paarden verdronken. Er werden wel weer nieuwe paarden opgeleid, maar die werden doordat er modernere reddingsboten kwamen nog maar weinig gebruikt. Nu wordt de paardenreddingsboot alleen nog maar gebruikt voor een demonstratie voor toeristen. Zo worden in vakantieperiodes verspreid over het jaar 12 tot 15 demonstraties gegeven. Het vertrek is vanaf het reddingsbootmuseum in Hollum. De boot die op een trailer ligt wordt door totaal 10 paarden getrokken. De materialenkar, getrokken door twee paarden en de politie voorop, wordt de boot naar het strand gebracht. Het is een groot spektakel wat door vrijwilligers wordt uitgevoerd. In de duinen ligt het paardengraf van de 8 omgekomen paarden.

Penny's Shadow

De film Penny's Shadow gaat over de vriendschap tussen mensen en paarden. De film is opgenomen in augustus en september 2010 op het mooie Waddeneiland Ameland. In de film is het paard Shadow een nakomeling van één van de beroemdste reddingspaarden van Ameland.

Legende Rixt van 't Oerd

In het centrum van Buren staat een beeldje van een knokig oud vrouwtje met een lantaarntje in haar hand. Dit oude vrouwtje is Rixt van het Oerd, ook wel de Heks van het Oerd genoemd. Rixt van het Oerd is de hoofdpersoon in Amelands meest beroemde sage.

Rixt woonde samen met haar zoon Sjoerd in een klein hutje in de duinen. Om aan de kost te komen struinden ze dag en nacht het strand af op zoek naar aangespoelde, bruikbare goederen. Sjoerd hield van de zee en wilde niets liever dan gaan varen. Rixt probeerde haar zoon steeds van gedachten te veranderen ze vond de zee veel te gevaarlijk. Maar Sjoerd vertrok van de een op de andere dag.

Naarmate de tijd verstreek viel het juttten steeds zwaarder. Rixt haatte de zee zo erg dat ze wraak wilde. Rixt ging tijdens een stormnacht met een lantaarn hysterisch rondjes draaien boven op een duin, enkele mijlen op zee was een kapitein bezig zijn schip door de hoge golven te manoeuvreren. Direct veranderde hij zijn koers richting het lichtpuntje waar zeker een haven zou zijn. Het was een vergissing het bleken enorme golven waarachter een grote zandbank zich schuilhield. Er was geen uitweg meer. De zee tilde het schip op en liet het uiteen vallen tegen de zandbank. Niemand overleefde de schipbreuk.

Rixt ging op weg naar het strand, tussen de wrakstukken zocht ze naar buit, daar tussen de wrakstukken lag een levenloos lichaam...het was Sjoerd. Rixt rende krijsend de duinen in. Niemand heeft haar ooit weer gezien. Maar wel gehoord, want als de storm over het eiland raast en de nachten koud en donker zijn doolt de geest van Rixt over het Oerd. Als je goed luister kun je haar wanhopig horen roepen; Sjoe-oe-oerd, Sjoe-oe-oerd.

Commandeurshuizen

In de zeventiende en achttiende eeuw kende Ameland, door de walvisvaart, een periode van ongekende welvaart. Vooral veel Amelanders deden in die tijd mee aan de walvisvangst. Een stoer handwerk, waar men alleen mannetjesputters voor kon gebruiken. Gezien de nog vele aanwezige stille getuigen uit die tijd, moet het eiland kennelijk een goed klimaat gehad hebben om ze voort te brengen.

Tal van oude huizen in Hollum, Ballum en Nes herinneren nog aan die rijke tijd van de walvisvaartkapiteins (commandeurs). De huizen zijn te herkennen aan een dubbele rij uitstekende richelsteentjes in de voorgevel, terwijl ijzeren ankers het jaartal aangeven waarin het huis gebouwd is. De meeste commandeurshuizen zijn gebouwd in de jaren tussen 1650 en 1800. Deze oude woningen bepalen het rustieke karakter van de dorpen op Ameland.

Ontstaan en de groei van de recreatie

Het boerenbedrijf was vroeger het hoofdmiddel van bestaan. Tegenwoordig is het hoofdmiddel van bestaan de recreatie.

De recreatie begon heel bescheiden. In 1852 werden er een badhuis en twee badkoetsen gebouwd "een mannen en een vrouwen badkoets". Op 15 juni 1853 was de officiële start. Zodra iemand te kennen gaf dat hij een bad wilde nemen werd de badkoets, getrokken door een paard, een eindje in zee gereden. In totaal werden de badkoetsen in het eerste jaar 131 keer in zee gereden.

De gehoopte stroom bezoekers aan het badeiland Ameland bleef uit en in december 1858 viel het doek. De oorzaak was dat er geen vaste dienstverbinding naar het eiland was. Onder een "echt" Amelander reisje verstond men toenmaals een moeizame tocht per zeilschip op dagelijks wisselende uren en ver voor de kust eindigde, waardoor de passagiers de laatste tientallen meters door stoere mannen naar de wal gedragen moesten worden.

Lange tijd bleef het nu stil. Pas in 80er jaren van de 19^e eeuw werd een volgende serieuze poging ondernomen om Ameland als badeiland te presenteren. Opnieuw werd het een teleurstelling.

Het Noordfriese lokaalspoorwegnet kwam tot stand; een motorboot ging de dienst op Ameland onderhouden en aan het eind van de Badweg in Nes verrees een badpaviljoen, dat op 18 juni 1902 officieel werd geopend. Van dit moment af ging het eiland zich heel geleidelijk ontwikkelen tot een gebied, waar steeds meer toeristen zich thuis gingen voelen. Op 6 maart 1919 werd de VVV Nes opgericht.

In de loop van de dertiger jaren begint Ameland - ondanks het feit dat de economische crisis overal duidelijk voelbaar wordt - steeds meer kenmerken van een toeristengebied te vertonen. Het eiland is inmiddels echt ontdekt als een ideaal gebied om even de dagelijkse beslommeringen te vergeten en is nu redelijk bereikbaar. Rijkswaterstaat heeft zowel in Holwerd als in Nes gezorgd voor een veerdam met aanlegsteigers.

Na de tweede wereldoorlog is het toerisme pas echt goed op gang gekomen en heeft het zich ontwikkeld tot wat het nu is.

Handige links

www.vvvameland.nl

www.ameland.nl

www.wikipedia.org/wiki/Ameland

www.staatsbosbeheer.nl/ameland

www.pennydefilm.nl

ameland.startpagina.nl